

Motion till riksdagen 2023/24:733

av Mikael Oscarsson (KD)

En utredning om den officiella svenska hanteringen av Raoul Wallenbergs öde

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en ny oberoende utredning om den officiella hanteringen av Raoul Wallenbergs öde och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om hanteringen av det s.k. miljardlånet påverkade regeringens hantering av Raoul Wallenberg och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ställa frågor om huruvida Ryssland har information som stöder uppgifterna om att Josef Stalin lät kidnappa Raoul Wallenberg för att säkerställa miljardlånet från Sverige och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om det framgår av UD:s dokumentation att Sveriges sändebud i Moskva minst tre gånger 1945 och 1946 bad högt uppsatta sovjetiska tjänstemän att bekräfta att Raoul Wallenberg inte längre var vid liv och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda uppgifterna om att den svenska ambassadören agerade utifrån en medveten politik sanktionerad av Sverige gällande Raoul Wallenberg och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tydliggöra vilka konsultationer Sverige haft med Ryssland i fallet Raoul Wallenberg och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att UD bör insistera på att Ryssland delar med sig av all ytterligare information om fånge nummer 7 och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Raoul Wallenbergs familj saknar fortfarande svar på vad som hände deras släkting. Sverige saknar fortfarande svar på vad som hände en man som i allt väsentligt kan kallas för nationalhjälte. Raoul, som gav sitt yttersta i kampen mot nazismen och för att rädda judar, kom sedan att falla offer för den andra förfärliga ideologin – kommunismen. Han tillfångatogs av Röda armén i östra Ungern, och ännu vet ingen exakt vad som hände den svenske diplomaten. Det är nu 78 år sedan Raoul Wallenberg blev tillfångatagen den 17 januari 1945 av ryska myndigheter efter att ha räddat tiotusentals ungerska judar från en säker död hos nazisterna.

Låt oss ta historien om Raoul Wallenberg gärning lite kortfattat. Under 1944 börjar världen sakta inse vidden av den tyska utrotningspolitiken. Den amerikanske presidenten Franklin D. Roosevelt skapar organisationen The War Refugee Board, WRB, för att rädda de judar som finns kvar i de ockuperade delarna av Europa.

The War Refugee Board vänder sig till Sverige för att få hjälp och genom Koloman Lauer, som är inflytelserik i den judiska församlingen i Stockholm, får Wallenberg uppdraget som särskild attaché vid den svenska legationen i Budapest.

Raoul Wallberg reser till Ungern med siktet inställt på att göra vad som än krävs för att rädda så många judar som möjligt undan nazisternas förintelse. Med diplomatisk immunitet kan han röra sig fritt och han har amerikanska pengar som ska täcka kostnader för hyror, mat åt tusentals människor och mutor.

När Wallenberg anländer till Budapest den 9 juli 1944 närmar sig Röda armén från öster. Tyskland vacklar men i samarbete med pilkorsrörelsen – ungerska nazister och antisemiter – intensifierar tyskarna deporteringen och mordandet av judar.

Det är en kapplöpning på liv och död. För att ha en chans mot nazisternas effektivitet utökar Raoul Wallenberg legationen från 40 till 400 medarbetare. Många är judar som slipper bära den obligatoriska gula stjärnan.

Den svenska legationen delar ut skyddspass till judar så att de får ett provisoriskt medborgarskap i neutrala Sverige. Genom att muta och utpressa ungerska tjänstemän lyckas Wallenberg få tillstånd att tillverka fler och fler. Köerna av desperata judar ringlar långa utanför de neutrala legationerna.

Wallenberg skaffar fastigheter som han kallar ”svenskhus” runt om i Budapest där judar kan söka tillflykt. Husen förklaras vara svenskt territorium och utgör ett bräckligt men tillfälligt fungerande skydd. Hela tiden arrangerar Wallenberg möten med politiker och inflytelserika personer som på något sätt kan vara till hjälp. Han är väl bekant med tyskarnas byråkrati och använder det mycket skickligt för att manipulera systemet.

Efter att tyskarna genomfört en statskupp i oktober 1944 kommer pilkorsarna till makten och Eichmann återvänder för att återuppta sitt uppdrag och tvingar nu folk att gå till fots till förintelselägren. Tusentals dör i dessa så kallade dödsmarscher och gång på gång ger sig Raoul Wallenberg och hans medarbetare ut på vägarna för att dela ut mat och rädda dem de kan.

Pilkorsarna har ingen respekt för skyddspass eller diplomatisk immunitet och en våldsvåg sköljer över Budapest. Pilkorsare bryter sig in i svenskhusen, plundrar och mördar de judar som befinner sig där, släpar ut judiska patienter från sjukhus och avrättar dem på gatan.

Raoul Wallenberg tar sig till tågstationer och andra uppsamlingsplatser och beordrar officerare att släppa de judar som står med på hans listor. Listorna är ofta påhittade eller utökas på plats, allt i syfte att rädda så många judar som möjligt från att deporteras.

Det berättas att han fortsatte att sätta svenska skyddspass i händerna på de som deporteras med tåg, trots att han hotas av beväpnade pilkorsare. Vid ett tillfälle följer Raoul tåget ända till gränsen där han lyckas få alla passagerare under svenskt beskydd släppta.

I januari 1945 är den nazistiska terrorn över. För Sovjetunionen är Ungern ett fiendeland, där ingen lever säkert.

Raoul Wallenbergs uppdrag i Budapest är över men han vill snarast komma i kontakt med sovjetiska myndigheter för att planera organisationen av återföreningar av judiska familjer och återuppbyggnaden av samhället. Den 17 januari 1945 ger sig Raoul Wallenberg av till det sovjetiska högkvarteret i ungerska Debrecen, eskorterad av den sovjetiska hemliga polisen.

Han återvänder aldrig. Raoul Wallenberg är endast 32 år gammal och får aldrig återse sin familj i Sverige.

Raoul Wallenberg är en förebild. Vi har instiftat Raoul Wallenbergs dag, något jag motionerade om i flera år, på hans namnsdag i augusti.

Vi har fortfarande en skyldighet att ta reda på vad som hände med Sveriges kanske mest berömde medborgare.

Det är uppenbart att sovjetiska och ryska regeringar avsiktligt undanhållit viktig information om Raoul Wallenbergs försvinnande och den officiella versionen om hans död i ett sovjetiskt fängelse den 17 juli 1947.

Den före detta biträdande chefen för FSB:s registrerings- och arkivdirektorat, överste Vladimir Vinogradov, informerade år 2011 en svensk diplomat i Moskva att Raoul Wallenberg faktiskt förhörts efter det officiella dödsdatumet 17 juli 1947. Det är den tydligaste bekräftelsen på att den officiella sovjetiska versionen av Raoul Wallenbergs är en lögn, men istället för att bringa klarhet i fallet valde UD att hemlighålla uppgifterna.

När FSB-tjänstemän har förvägrat Raoul Wallenbergs familjemedlemmar och svenska diplomater tillgång till nyckeldokument om fånge nr 7 har det skett utan kraftfulla protester från det svenska Utrikesdepartementet. I den slutliga rapporten om den officiella översynen av Wallenbergfallet som genomfördes av svenska UD i slutet av 2012 valde man dessutom att vilseleda genom att påstå att FSB sedan 2009 ”nedtonat” sina påståenden om att Raoul Wallenberg och fånge nr 7 var identiska. UD:s tjänstemän nämnde inte att man bakom kulisserna fått höra det motsatta.

I en ny studie hävdar forskarna Susanne Berger och Vadim Birstein att den svenska regeringens passivitet i fallet Raoul Wallenberg kan ha varit ett medvetet beslut av en grupp svenska tjänstemän som placerade det nationella ekonomiska och politiska intresset framför behovet av att klargöra vad som hände en av deras diplomatkollegor.

I en debattartikel i Jerusalem Post den 18 april 2021 skriver Susanne Berger och Vadim Birstein att det finns historiska dokument som antyder att den svenska regeringen var väl medveten om att en handelskredit med Sovjetunionen var oförenlig med ett aktivt arbete för att få loss Raoul Wallenberg.

Forskarna lyfter fram att Sveriges sändebud i Moskva, Staffan Söderblom, minst tre gånger 1945 och 1946 bad höga sovjetiska tjänstemän att bekräfta att Raoul Wallenberg inte längre var vid liv.

Den svenska regeringen fastslog i en utredning 2003 att diskussionerna om handelsavtalet kan ha ”spelat en indirekt roll för handläggningen av Raoul Wallenbergfallet”.

Under tiden direkt efter kriget insisterade även flera andra svenska tjänstemän vid UD upprepade gånger i såväl privat som offentlig kommunikation att Wallenberg antingen var död eller inte kunde räddas. De gjorde det även när de fick relativt starka indikationer på att Wallenberg möjligen levde, vilket exempelvis hände i slutet av augusti 1945, och framför allt i mars 1946, bara sex veckor före Staffan Söderbloms kommentarer till Stalin.

Forskarna lyfter fram historikern Peter Axelssons forskning om att det svenska agerandet sannolikt skedde medvetet för att säkra avtalet, kallat ”rysskrediten”, om att Sovjetunionen under en femårsperiod skulle köpa svenska varor på kredit för 200 miljoner kronor om året. Staffan Söderbloms begäran att få en bekräftelse på att Raoul Wallenberg var död blev därför i praktiken en dödsdom.

Susanne Berger och Vadim Birstein skriver vidare i Frivärld den 20 april:

Enligt forskaren Peter Axelsson hade viktiga detaljer i det planerade svensk-sovjetiska kredit- och handelsavtalet i huvudsak varit hemligt fram till mitten av maj 1946. Faktum är att hela kreditavtalets omfattning – på 1 miljard kronor – inte avslöjades förrän den 17 juni 1946 – två dagar efter att Söderblom träffat Stalin.

Som ett resultat hävdar historikern Peter Axelsson att svenska tjänstemän stod inför ett allvarligt dilemma: Om det hade blivit känt att den svenska regeringen beviljade en enorm kredit till Sovjetunionen medan en av regeringens egna diplomater hölls fånge eller omkommit i Sovjetunionen, kunde detta ha bidragit till de redan allvarliga offentliga protesterna mot avtalet och äventyrat hela affären.

Kort sagt visar Axelssons analys att svenska tjänstemän fattade ett medvetet beslut att prioritera Sveriges nationella ekonomiska och politiska intressen, som de definierade det, framför behovet av att klargöra ödet för en av sina diplomater.

Även när det svensk-sovjetiska handelsavtalet hade ingåtts på rekordtid i oktober 1946, brydde sig inte svenska företrädare, inklusive Östen Undén, om att ta upp Raoul Wallenbergärendet med sina sovjetiska motsvarigheter.

Raoul Wallenberg rapporterades senare ha dött den 17 juli 1947 i ett fängelse i Moskva. Nu står det dock klart att det har bekräftats att Raoul Wallenberg förhördes sex dagar efter sitt officiella dödsdatum i juli 1947.

Raoul Wallenbergs mor, Maj von Dardel, fördömde vid upprepade tillfällen bristen på entusiasm från svenska tjänstemän och hänvisade till hanteringen av sin sons ärende som ”kallsinnig”. Som den tidigare svenska diplomaten Jan Lundvik sammanfattade saken kortfattat för några år sedan: ”De ville inte ha honom tillbaka.”

Låt oss hylla Raoul Wallenberg som den svenska hjälte och symbol för civilkurage han faktiskt var. Men vi måste också öka trycket mot Ryssland om det ska gå att klara upp fallet och ge Raoul Wallenberg upprättelse. Det finns fortfarande alltför många obesvarade frågor. Raoul Wallenbergs öde är fortfarande viktigt, både för familjen och för det svenska folket. Samtliga frågor om Raoul Wallenbergs försvinnande måste få svar.

Mikael Oscarsson (KD)